

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-624-9-16>

METAPHORICAL AND METONYMICAL ASPECTS OF THE SOCIO-POLITICAL TERM

МЕТАФОРИКО-МЕТОНІМІЧНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ТЕРМІНА

Kemka N. O.

*Assistant at the Foreign Languages
Department for Humanities,
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

Кемська Н. О.

*асистентка кафедри іноземних мов
для гуманітарних факультетів,
Львівський національний
університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Серед метафоричних і метонімічних засобів ключовими є антропоцентрична метафора та метонімія, оскільки саме людина, як носій мови перебуває в епіцентрі сучасної мовної картини світу. Підґрунтям процесів термінологізації, детермінологізації та транстермінологізації досліджуваних СПТ (далі суспільно-політичної терміносистеми) є метафоричне переосмислення певних сфер когнітивної діяльності носія мови. Як засвідчує критичний огляд мовознавчих праць найрепрезентативнішою є *антропометафора*, що входить до відповідного метафоричного контексту.

Аналіз емпіричного матеріалу, дає підстави стверджувати, що метафора, метонімія виражають думку так само чітко і точно, як і слова-терміни у первинних значеннях, як самостійні смислові компоненти. Як відомо, інтуїтивні ідеї трансферного значення сформулював ще Арістотель, який вважав, що: «метафора – це приховане порівняння, яке полягає у передачі речі імені, та належить до чогось іншого» [1]. Очевидно, це було перше використання «метафори» як спеціального терміна, як семантичний процес, де форма мовної одиниці переноситься з одного референта на інший на підставі тої чи іншої подібності предметів/понять у свідомості мовця.

Безперечним є той факт, що метафори, як стилістичні фігури виникають під впливом суспільно-політичного життя в одній мові та переходять в іншу. Так, наприклад у повоєнні роки в англо-американському суспільстві виник метафоричний фразеологізм *iron curtain* – *залізна завіса*, яким позначалась ідеологічна система, що панувала в країнах Східної Європи, фразеологізм містив у собі імпліцитну конотацію *міцності, закритості* суспільства [9].

Метафорична та метонімічна спрямованість конотативних компонентів термінологічних одиниць отримують своє відображення у фразеологічних одиницях. Метафоричні терміни кваліфікуються у науковій праці як такі, що утворені через метафоризацію (перенесення назви з одного предмета на інший на основі спільної диференційної семи), які позначають суспільно-політичні наукові поняття і функціонують у ній.

Зазначимо, що зміна семантики терміна зазвичай представлена тріадою метафоричного, метонімічного та функціонального *«трансферу»*, де спільна ознака є стабільною *інваріантною* в усіх випадках її вживання. Погоджуємося із слушною думкою учених, що між смислами терміна існують і зв'язки за подібністю (метаморфічні зміни значення), і зв'язки за просторовою і часовою суміжністю (метонімічні зміни) [5].

Вважаємо, що дослідження когнітивної метафори є одним із найактуальніших завдань щодо виявлення семантичних механізмів транспозитивних смислів. Тобто, метафори – це, образно кажучи, результат проникнення смислів із таємних глибин людської свідомості в навколишню реальність; це нитка, яка зв'язує свідомість людини і реальність [3, с. 75–77].

Механізм метафоризації відіграє ключову роль у процесі терміноутворення СПТ, у якій фактично термінологічний апарат базується саме на цьому семантико-стилістичному засобі. На наш погляд, як метафора так і метонімія, є компонентами когнітивного механізму репрезентації терміних смислів СПТ, де конкретні структурні ознаки можуть породжувати асоціативні ідеї. Відтак, когнітивний механізм метонімії породжує концептуальний *«зсув»*, де вона (метонімія) безпосередньо вказує на наявність у глибинах людського пізнання більш масштабних, щодо *«частин»* концептуальних одиниць [4, с. 3–10]. Це, у свою чергу, свідчить про особливу системність людського мислення, про його орієнтованість на певне смислове ціле, про голістичність свідомості носія мови.

Більше того, метонімія як різновид стилістичного тропу, позначає семантичний процес, де форма термінологічної одиниці *«переходить»* з одного референта на інший на підставі тої чи іншої узагальненої (інваріантної) ознаки. Тобто, за своєю класифікацією метонімія може містити і спеціалізацію (*specialization*) лексичного значення, і генералізацію (*generalisation*), як трансфер до відповідного узагальненого значення. Те, що суспільно-політичний термін має головно антропоцентричний характер, пояснюється здатністю носія мови вимірювати усе нове за подібністю спільних ознак.

Стверджуємо, що метафори-терміни, ґрунтуються на нашому безпосередньому досвіді, так, для прикладу, покоління, яке вимушене піклуватися, з одного боку, про літніх батьків, а з іншого про молодих, ще недосвідчених дітей називають *“sandwich generation,”* де ознака *посередності між двома віковими категоріями (дорослих і дітей) есплікується у семі sandwich* [9].

На наш погляд, різницю між метонімією та метафорою можемо трактувати як відмінність у “горизонтальному” та “вертикальному” планах семантичних процесів, де метонімія виникає між різними категоріальними значеннями терміна, тоді як метафора – лише в межах одного й того самого значення [6].

Отже, стилістичні тропи стають вживанішими у зв’язку з тенденцією до мовної економії, необхідністю до влучних, яскравих означень, що формуються на основі асоціацій схожості, суміжності характеристик інших понять. Зазначимо, що метафорико-метонімічний процес творення СПТ, особливо на сучасному етапі розвитку політичних наук набуває міждисциплінарного характеру і досліджується у багатоаспектному вимірі як метамовний засіб, механізм пізнання, де стилістичні фігури утворюються на основі перенесення смислу позначення інших предметів та понять [8].

Фактично, на рівні семантики мови процес *тронеїзації* – це вживання образного смислу фахового терміна для вербалізації понять суспільно-політичної сфери. Безперечно, що емоційно-забарвлена лексика надає виступам політикам, президентам більшого драматизму, спонукає реципієнтів звернути увагу на її ключові моменти політичних промов. Серед головних відмінних рис політичних промов метафора доволі часто зустрічається у сучасному політичному дискурсі та виступах політиків в цілях надання промова емоційності та виразності, експресії і водночас чітко донести свою думку до аудиторії.

Тобто, політичний дискурс президентів характеризується різноманітною кількістю лінгво-стилістичних засобів впливу на слухачів, задля досягнення перлокутивного ефекту. З цією метою, використовується комплекс лінгвістичних засобів на синтаксичному, фонетичному, лексико-семантичному та морфологічному рівнях мови, а саме: фразеологізми, ідіоми, метафори та неологізми, які додають чіткості й виразності [2].

У результаті аналізу промов лідерів США, на лексико-семантичному рівні політики найчастіше використовують слова-терміни, що виражають патріотичність такі як: *family; peace; love; property*. Використання лексико-стилістичних засобів значно впливає на те, як саме аудиторія сприймає ту чи іншу інформацію політика.

Отже, маючи за мету підсилення образності та маніпуляцію певними подіями, політики, президенти наповнюють свої промови, виступи вдало підібраними лексико-семантичними засобами. Так, колишній президент Рональд Рейган заявивши про свою власну позицію, назвав колишній Радянський Союз *«evil empire – імперією зла»*, де використання метафори є яскравим прикладом її впливу в межах інформаційної та психологічної війни: *“to ignore the facts of history and the aggressive impulses of an evil empire, to simply call the arms race agiant misunderstanding and there by remove yourself from the struggle between (Politico) [9].*

З точки зору лексико-семантичного та прагма-лінгвістичного аналізу, образність та виразність термінного поняття досягається завдяки використанню саме тропів – засобів фігурального зображення предметів та явищ, найпоширенішим з яких власне метафора. У своїх дослідженнях Дж. Лакофф і М. Джонсон, так і стверджують, що метафора – «важливий засіб подання та осмислення дійсності» [7, р. 42].

Тут, доходимо висновку, що метафора завжди слугувала об'єктом, що викликав зацікавлення у дослідників, оскільки вона розглядається як процес і результат дії складних мовних і когнітивних механізмів, як засіб концептуалізації емпіричних знань. Як стилістичний прийом, що вживається у текстах політичних промов президентів США, метафора уможлиблює інтерпретацію вербального пропонуючи реципієнту можливість альтернативного трактування спеціальної інформації, що дискутується політиками.

У свою чергу, стилістична фігура *метонімія* акцентує увагу реципієнта на індивідуальній рисі, надаючи змогу адресатові ідентифікувати об'єкт, поняття, відрізнити їх від інших предметів. Отже, семантичний, лінгво-прагматичний вектор слова-терміна на основі метафоричних перенесень, есплікується у розширенні або звуженні, узагальненні чи конкретизації термінного поняття, уточненні його значення в семантичному переосмисленні об'єкта, явища дійсності за подібністю ознак, рис, тощо.

Отже, як висновок, зазначимо, що метафора, метонімія ретранслюючи лінгвопрагматичні ознаки предметів навколишньої реальності на політичні явища, створює у свідомості адресанта образи та конструкти, які стають шаблонами у їхніх політичних поглядах, поведінці, що сприяє осмисленню серйозних тем, трактує глобальні процеси простою мовою, яка апелює до емоцій та відчуттів аудиторії. Безперечно, що у такій площині, лексико-стилістичні засоби окреслюють перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Аристотель. Поетика. Київ: Мистецтво, 1936. 130 с.
2. Зеленько А. С. Проблеми семасіології у філософсько-психологічному осмисленні : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2004. 252 с.
3. Капатрук М. Д. Методи виділення основного значення слова. *Мовознавство*. № 5, 1980. С. 75–77.
4. Помірко Р., Дудок Р. Когнітивні механізми транспозиції смислів: метафора та метонімія (на матеріалі англійської фахової мови економіки). *Вісник Львівського університету. Серія : «Іноземні мови»*. 2010. Вип. 17. С. 3–10
5. Darmesteter A. The life of Words as symbols of Ideals. London, 1886. 240 p.
6. Cohen L. J. The semantics of Metaphor: In Ortony, Metaphors and Thought. Chicago : The University of Chicago Press, 1979. 242 p.
7. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor and Thought. Cambridge : Cambridge University. Press, 1993. 308 p.
8. Wierzbicka A. Semantics, Culture and Cognition. Universal Human Concepts in Culture specific Configurations. Oxford: Blackwell, 1992. 346 p.
9. Roget's International Thesaurus / rev. by R. L. Chapman. 4th ed. New York, London & Glasgow : Harper Collins Publ, 1991. 1317 p.